

EVROPSKI STUB SOCIJALNIH PRAVA

Ostvarivanje ogromne potrebe za
socijalnom Evropom

Uz finansijsku potporu
Evropske unije

Publikacija je temeljito napisana i pregledana.
Za sadržaj ne preuzimamo odgovornost.
Autori, saradnici EZA-e ili pripadnici Europske komisije ne
mogu biti pozvani na odgovornost za sadržaj djela.

IMPRESUM

Izdavač: Evropski centar za radnička pitanja, Königswinter
www.eza.org

autor: Jozef Pacolet

Prijevod s engleskog: Anika Rešetar Drvar

Layout i priprema: HellaDesign, Emmendingen
www.helladesign.de

Ilustracije: © Klaus Puth, Mühlheim/Main, www.klausputh.de

Tisak: Druckerei Eberwein, Wachtberg-Villip

Datum: Mart 2020.g.

SAŽETAK

Postojao je izvanredan kontinuitet između Junckerove Komisije koja je pokrenula Evropski stub socijalnih prava (EPSR) i Komisije von der Leyen koja želi da ga stavi u „Akcioni plan“. Ne radi se samo o sličnosti u ogromnoj potrebi, već i u smislu hitnosti da se principi provedu u praksi. Ovo je bila promjena u odnosu na prošlost. Socijalni samit u Geteborgu 2017. održan je 20 godina nakon prethodnog koji je održan 1997. Istovremeno se čini da je došlo do značajnog pomaka u podršci konceptu „socijalne tržišne ekonomije“ i potrebi za pravičnim oporezivanjem. Ogromna ambicija evropskih institucija vezano za EPSR u skladu je s potrebama običnih ljudi. Ona također doprinosi demokratskoj Evropi koja se odupire privlačnosti populizma. Ali to zahtijeva kontinuiranu budnost nacionalnih dionika i volontarizam nacionalnih vlasti.

SADRŽAJ

Priznanje	5	
1	Uvod	8
2	Socijalni stub u fokusu	9
3	Društveno lice Evrope: inicijative od prošlosti do budućnosti	14
3.1	Dan poslije: od novembra 2017. do sastanka u Sibiu u maju 2019. i evropskih izbora u maju 2019.	17
3.2	Komisija von der Leyen (2019.-2024.)	20
3.3	Participacija, konsultacije i transparentnost: stvaranje velikih očekivanja	21
4	Fiskalna održivost : vremena se mijenjaju	23
4.1	Promjenjeno ekonomsko upravljanje ekonomskom integracijom (EMU)	23
4.2	Evropski semestar: pomirenje ekonomskog i socijalnog evropskog upravljanja	25
4.3	Promjena konsenzusa o socijalnoj državi i poreskoj politici	27
4.4	Država blagostanja kao održivi redistributivni sistem... potreban za društvenu koheziju	30
5	Političko uvjerenje: evropske vrijednosti i glasanje	32
6	Zaključak: ukupno pozitivan put ekonomskog i društvenog napretka naša je ogromna odgovornost	37
Reference	42	

PRIZNANJE

„Socijalna Evropa je mit“ je ono što smo u određenom trenutku moglo pročitati kao mišljenje o socijalnoj Evropi (Höpner, M., 2018). Kako smo mogli toliko pogriješiti dok smo tokom posljednjih 25 godina pratili stanje socijalne države u Evropi, nazvavši ‚Evropski stub socijalnih prava‘ u prethodnom izvještaju ‚ogromnom ambicijom za socijalnu Evropu‘. Da li je to bila ambicija nekih u Evropskoj komisiji, ili svih zainteresovanih strana koji su 17. novembra 2017. potpisali tu deklaraciju? Ili je to bio samo mit?

Socijalna Evropa nije mit. U septembru 2018. godine zaključili smo da je u pitanju dalji razvoj socijalne države i to bi moglo biti podržano, jest podržano, dodatnim zamahom Evropskog socijalnog stuba socijalnih prava. Socijalna zaštita je jasna i dobrovoljna politička odluka da se izgradi i dalje razvija ta država blagostanja. Svodeći je na mit, doprinosi se proročanstvu koje se ispunjava, da posebno kada je ‚vrijeme odluke‘, u vrijeme izbora i nakon njih, odlučivanje o novim politikama može biti kontraproduktivno. Tim više što stvarnost nije toliko pogubna za našu državu blagostanja.

Ponovo želimo da u ovom izvještaju pružimo dokaze o tome kako se država blagostanja razvija od i pod uticajem proglašenja socijalnog stuba i njegove implementacije na evropskom i nacionalnom nivou.

Bit je u ispunjavanju onoga što je obećano. Da li zanemarujemo ono što je isporučeno? Da li i dalje govorimo da je premalo i prekasno, ili sagledavamo ono što je postignuto i kako idemo do daljeg napretka? U našem prvom prilogu¹ ilustrovali smo da je evropski socijalni stub ukorijenjen u dugoj tradiciji mjera za poboljšanje socijalne zaštite na evropskom i nacionalnom nivou. Glavni dio odgovornosti je ostao na nacionalnom nivou.

1 Pacolet, J.; Op de Beeck, L.; De Wispelaere, F.; 2018. European Pillar of Social Rights – Quo Vadis? The Overwhelming Ambition for a Social Europe. Publisher: EZA - Europäisches Zentrum für Arbeitnehmerfragen (European Centre for Worker's Questions); Königswinter

Ne možemo pokriti sve oblasti socijalne zaštite od zaštite na radu, preko ravnoteže posla i porodičnog života, do socijalne zaštite od svih životnih rizika, od koljevke do groba. 20 pravaca politike označenih socijalnim stubom u zgodnoj maloj plavoj knjižici (pretpostavljam da se plava odnosi na boju Evrope). Posebno ćemo se koncentrisati na socijalnu sigurnost, kao važnu dimenziju socijalne Evrope, koristeći u prosjeku oko 20% BDP-a, a u nekim zemljama i više od 30%.

Prva verzija ovog izvještaja koju smo napisali u septembru 2019. predstavljena je 25. septembra 2019. za Cartel ALFA, u Mamaia Constanta, Rumunija i 19. oktobra 2019. u Riva del Garda, Italija, na EZA-inoj konferenciji UNAIE. Tamošnji organizatori su me pozvali da se osvrnem unazad, ali i da gledam prema naprijed, „povratak u budućnost“. Ono što nismo mogli niti zamisliti je da će se u decembru 2019. pojaviti virus u Wuhanu, koj je postao COVID-19. Došlo je do svjetske pandemije.

Rezultate smo predstavili i u Madridu, 28. oktobra 2019., za USO - Unión Sindical Obrera i u Lisabonu 22. februara 2020. za BASE - FUT na međunarodnom seminaru „Dijeljenje bogatstva i moći – više demokratije na radnom mjestu“. Pozivajući me da proširim ciljeve čvrstih 20 principa stuba na pravedne poreze...i (ekonomsku) demokratiju. Za ekonomistu kao što sam ja, „sve je povezano sa svim“. Ali to i jest tako. Nadalje smo razgovarali o potrebi pravednog oporezivanja i opasnosti od povećanog populizma ako ne možemo kao (socijalna) država odgovoriti na očekivanja stanovništva.

Nit Arijadne u ovom izvještaju je vremenski okvir koraka poduzetih za ostvarenje dalje socijalne Evrope. Ali postoji i druga nit, naime, da je to zajednička odgovornost na evropskom i nacionalnom nivou.

Zahvaljujemo EZA-i što je uz podršku Evropske komisije finansirala ovaj izvještaj i omogućila nam da predstavimo rezultate na nekoliko seminara koje organiziraju organizacije članice EZA-e . Jean-Claude Juncker je u završnom intervjuu izjavio: „Problem Evrope je što ne znamo dovoljno jedni

o drugima². Ne možemo dovoljno cijeniti mogućnosti koje se pružaju učesnicima tih EZA-seminara u ovoj evropskoj razmjeni znanja, iskustva, posvećenosti i povjerenja. Vjerujte da Evropa ide u dobrom smjeru. Ali zadržavanje tog smjera je nacionalna odgovornost. Nadam se da će ovaj izvještaj uvjeriti EZA-u i njihove partnerske organizacije da aktivno doprinesu implementaciji principa socijalnog stuba u svojoj zemlji.

Em. prof. dr. Jozef Pacolet

Profesor emeritus sa formalnim dužnostima

HIVA, Istraživački institut za rad i društvo Katoličkog univerziteta u Leuvenu

2 Jean-Claude Juncker, intervju bivšeg predsjednika Evropske komisije u Der Spiegel International, 1.11.2019.

1 UVOD

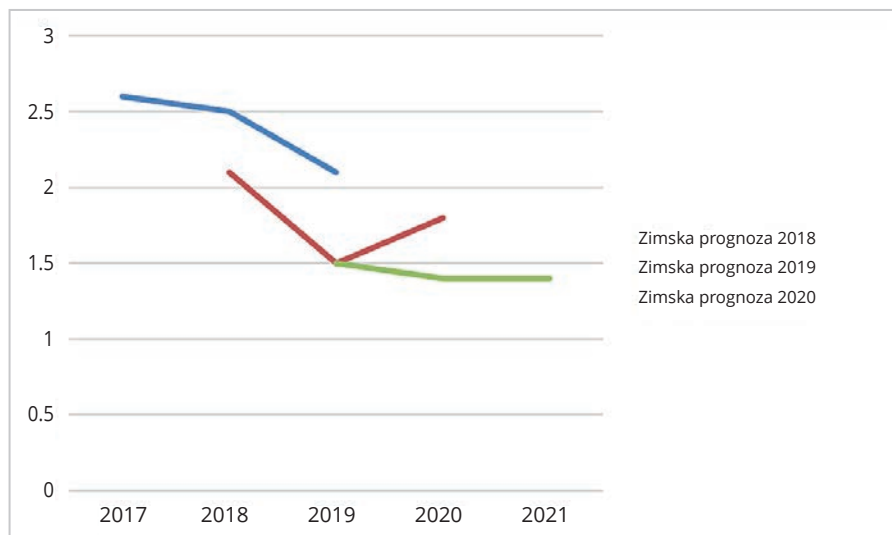
U našem prethodnom radu o socijalnom stubu ilustrirali smo da je socijalna dimenzija u evropskom projektu prisutna od samog početka. Mogli bismo samo zaključiti da je Junckerova komisija, koja je sebe nazvala ‚posljednjom šansom‘, osnažila socijalnu dimenziju pokretanjem stuba socijalnih prava. Konsultacije o ovoj inicijativi prošle su izuzetno brzo tako da je već 17. novembra 2017. godine u Geteborgu svečano proglašen stub socijalnih prava. Paralelno s tim, Evropska komisija je poduzela nekoliko novih inicijativa za modernizaciju i poboljšanje socijalne regulative. U 2017. godini također je definiran set indikatora za socijalni stub koji je postao dio evropskog semestra, integrirajući socijalnu dimenziju još više u praćenje makroekonomske politike.

U vrijeme kada je Europski stub prihvaćen, ekonomske prognoze DG ECFIN-a³ za zimu 2018. nisu bile glamurozne, ali ipak značajne: godišnja realna stopa rasta BDP-a iznad 2% za EU 27 (mi već koristimo EU 27, iako je Ujedinjeno Kraljevstvo ostalo dio EU do 2019.⁴). Zimske prognoze svake godine objavljuju se u februaru te godine. U 2019. i 2020. godini te su prognoze bile nešto niže. U zimu 2020. utjecaj pandemije COVID-a još nije uključen, ali prognoza izgleda manje sumorno.

3 Ekonomske prognoze | Evropska komisija (europa.eu)

4 Velika Britanija je izašla iz EU 31. januara 2020.

Slika 1 . 1 Ekonomski izgledi EU 27, 2017. – 2021.: godišnji realni ekonomski rast (% BDP-a)

* Podatak za prvu godinu prognoze je realizacija godine prije godine prognoze.

Izvor Zimska prognoza 2018. -2020., Evropska komisija

2 SOCIJALNI STUB U FOKUSU

Socijalni stub koji je pokrenula Komisija pod vodstvom Junckera nije promjena ugovora, nije nova povelja o temeljnim pravima, nije novi set propisa, već svečana deklaracija Komisije, Predsjedništva, Parlamenta i šefova nacionalnih država sa 20 principa koji bi trebalo da inspirišu kreiranje evropske i nacionalne politike u budućnosti.

U našem prethodnom izvještaju opisali smo kako tih 20 principa uzimaju u obzir društvene tekovine iz prošlosti, prilagođavaju ih prema promjenjivim ekonomskim, demografskim, tehničkim i međunarodnim razvojem sadašnjosti te ih sažimaju u skup od 20 principa koji bi nam trebali služiti kao vodilja za bližu i dalju budućnost.

Evropski stub socijalnih prava povezan je sa većom uključenosti evropske ekonomske integracije u socijalna pitanja, ili obrnuto, sa sve većim priznavanjem socijalne dimenzije ove integracije posljednjih godina. Podsjećamo na neke važne korake: 1992. potpisivanje Ugovora iz Maastrichta; 1996. uvođenje Pakta za stabilnost i rast; 1999. početak EMU-a sa konkretnim uvođenjem eura od 1. januara 2002. godine i Evropski semestar, ustanovljen 2010. godine, koji prati korake i napredak koje države članice poduzimaju ka postizanju ciljeva Europe 2020. Evropski semestar je okvir za koordinaciju ekonomskih politika u cijeloj Europskoj uniji, ali nudi pojedininim zemljama državama članicama na nivou Evrope smjernice za prioritetne reforme i praćenje njihovog razvoja. To potvrđuje sve veću pažnju i uključenost društvene dimenzije, što mi pozdravljamo. Ali postoji opasnost da se socijalna zaštita suoči sa upornom logikom štednje i fiskalne konsolidacije.

Zaključci našeg prvog EZA izvještaja o socijalnom stubu bili su⁵:

- Evropa kao model države blagostanja: može li se taj mit obnoviti?

5 Pacolet, J.; Op de Beeck, L.; De Wispelaere, F.; 2018.

- Socijalna dimenzija Evrope nije mit;
- Ogromne ambicije Evrope;
- Prevladavajuća očekivanja o socijalnoj dimenziji Evrope su opravdana;
- Ogromne odgovornosti u okviru supsidijarnosti ostaju u našim rukama;
- Mi zaista idemo dalje ka istinskoj socijalnoj tržišnoj ekonomiji;
- Ostvarivanje evropskog stuba socijalnih prava je zajednička obaveza EU, država članica i socijalnih partnera;
- Svako u okviru svojih nadležnosti i vodeći računa o principu supsidijarnosti;
- S obzirom na pravnu prirodu Evropskog stuba socijalnih prava, njegovi principi i prava neće se moći primijeniti direktno, već će biti neophodno pretvaranje u mjere ili zasebne zakone;
- Praćenje je integrisano u Evropski semestar;
- Bez potrebe da se u tom trenutku mijenjaju evropski ugovori⁶.

U tabeli 2.1 podsjećamo na 20 principa koji su sažeti u tri velika pravca politike: jednake mogućnosti i pristup tržištu rada, pravedni uslovi rada i socijalna zaštita i inkluzija. Deset od dvadeset princip se, izuzev minimalnog dohotka, odnose na socijalnu sigurnost stanovništva i socijalnu potrošnju koja čini u prosjeku skoro 25% BDP-a evropskih zemalja članica⁷. To i u monetarnom smislu ilustrira ne samo ogromnu ambiciju društvenog stuba, već i ogroman obim.

6 Primjeri koliko teške promjene u regulativi mogu biti su eventualne revizije propisa o koordinaciji socijalne sigurnosti, možda ili upravo zato što postoji više od 60 godina iskustva u toj oblasti regulacije. Vidi konferenciju koju je HIVA organizirala za EZA-u o 60 godina koordinaciji i potrebi reforme u De Wispelaereu, F.; 2019. 60 godina koordinacije sistema socijalne sigurnosti: još ima prostora za napredak. Belgisch Tijdschrift voor Sociale Zekerheid; 2019; Vol. 61; br. 1; str. 159 - 181

7 Vidi izvještaj ESPN-a o finansiranju socijalne zaštite, 2019. (Spasova, S. i Ward T., 2019.)

Tabela 2.1 Principi Evropskog stuba socijalnih prava

Poglavlje I: jednake mogućnosti i pristup tržištu rada
1. Obrazovanje, obuka i cjeloživotno učenje
2. Rodna ravnopravnost
3. Jednake prilike
4. Aktivna podrška zapošljavanju
Poglavlje II: poštenui uslovi rada
5. Sigurno i prilagodljivo zaposlenje
6. Plate
7. Informacije o uslovima zapošljavanja i zaštiti u slučaju otkaza
8. Socijalni dijalog i uključivanje radnika
9. Ravnoteža između posla i života
10. Zdravo, sigurno i dobro prilagođeno radno okruženje i zaštita podataka
Poglavlje III: socijalna zaštita i inkluzija
11. Briga o djeci i podrška djeci
12. Socijalna zaštita svih radnika i samozaposlenih
13. Naknade za nezaposlene
14. Minimalni dohodak
15. Starosna primanja i penzije
16. Zdravstvena zaštita
17. Uključivanje osoba sa invaliditetom
18. Dugotrajna njega
19. Stanovanje i pomoć za beskućnike
20. Pristup osnovnim uslugama

Izvor Evropska komisija, 2017b

Debata o Evropskom stubu socijalnih prava pokrenuta je s ogromnim ciljem da se u isto vrijeme predloži niz zakonodavnih i nezakonodavnih inicijativa, između ostalih o ravnoteži između poslovnog i privatnog života, o pristupu socijalnoj zaštiti, o Direktivi o pisanim izjavama i Direktivi o radnom vremenu. Nije bilo vremena za gubljenje. Također je pokrenuta paralelna debata o budućnosti Evrope.

Junckerova komisija je sa razmišljanjem o socijalnoj Evropi počela u Bijeloj knjizi o budućnosti Evrope. Ova bijela knjiga predstavila je pet mogućih načina na koje bi Evropa mogla evoluirati do 2025. godine:

- scenario 1: nastavak;
- scenario 2: ništa osim jedinstvenog tržišta;
- scenario 3: oni koji žele više, rade više;
- scenario 4: raditi manje efikasnije;
- scenario 5: raditi mnogo više zajedno.

Ja bih više volio šesti scenario: potpuna angažiranost evropskog i nacionalnog nivoa.

Osim toga, objavljen je i dokument za raspravu o socijalnoj dimenziji, koji skicira budući scenario za socijalnu Evropu:

- scenario 1: ograničavanje društvene dimenzije na slobodu kretanja;
- scenario 2: oni koji žele da urade više na društvenom polju, mogu to učiniti;
- scenario 3: EU27 zajedno intenzivira socijalnu dimenziju.

3 DRUŠTVENO LICE EVROPE: INICIJATIVE OD PROŠLOSTI DO BUDUĆNOSTI

U našem prvom izvještaju o quo vadis Evropski stub socijalnih prava, i ovdje ponovo, reproduciramo u dodatku 1 vremenski okvir do prihvatanja stuba u novembru 2017. godine⁸. U tom vremenskom okviru Evropska komisija smjestila je važne korake daljeg društvenog napretka tokom prosperitetnog perioda u kojem je evropski kontinent uspio iza sebe ostaviti prvi i drugi svjetski rat. Korak po korak ostvaren je društveni napredak, na nacionalnom, evropskom i globalnom nivou. Rat na evropskom kontinentu bio je samo loša uspomena na prošlost. Evropske integracije su značile ekonomski, ali i društveni napredak. One su i bile su i kao garancija za demokraciju i mir, čvrsta osnova za ekonomski i društveni napredak.

U ovom vremenskom okviru se nalazi i sporazum iz Maastrichta iz 1992. godine, zajedno sa njegovim Protokolom o socijalnom stubu. Od tada je prošlo 30 godina, uz daljnje i nevjerovatne korake evropske ekonomske integracije, kojima se tadašnja EU 12 proširila na EU 28 u 2013. godini kada je Hrvatska pristupila EU. Ujedinjeno Kraljevstvo je napustilo EU 2019.⁹ Monetarna integracija eurozone koja je započela 1999. godine sa 11 zemalja, proširila se na sada 19 zemalja uključujući i nekoliko istočno-evropskih zemalja koje su se tek 2004. godine pridružile EU¹⁰.

8 Evropska komisija (2017e). Dokument za razmatranje socijalne dimenzije Evrope. Brisel, 26.04.2017, 36 str.

9 Proširenje EU: 40 godina proširenja EU - Tko je do sada pristupio EU? (europa.eu) ²

10 Zemlje eurozone; Evrozonu čine od poslednjeg proširenja 2015. godine Austrija, Belgija, Cipar, Estonija, Finska, Francuska, Njemačka, Grčka, Irska, Italija, Letonija, Litvanija, Luksemburg, Malta, Holandija, Portugal, Slovačka, Slovenija i Španija.

Uvođenje Evropskog socijalnog stuba je 2017. godine predstavljao potpuno novi kontekst. Socijalni stub je uveo izgled za dalje unapređenje onoga što nazivamo ‚istinskom socijalnom tržišnom ekonomijom‘, simbiozom ekonomskog i društvenog napretka. Kontekst za Evropsku komisiju bila je ‚istinska socijalna tržišna ekonomija‘. Poželjan društveno-ekonomski politički izbor postao je zvanični politički program. Radilo se o tome da se Evropa dovede u sklad sa globalnim ambicijama, ili da čak preuzme vodstvo. Junckerova komisija povlači paralelu između evropskih ambicija i globalnih inicijativa za podizanje standarda socijalnih prava i zaštite. Von der Leyenova komisija ide još dalje pozivajući se u svakom pismu misije/izjavama članova novoosnovane Komisije na ciljeve održivog razvoja (SDG) Ujedinjenih naroda. Realizacija SDG-ova podržava ispunjenje socijalnog stuba, i obrnuto.

U tabeli 3.1 dajemo ažurirani vremenski okvir za najnoviji period.

Tabela 3. 1 Jačanje društvenih inicijativa Komisije Juncker, praćeno Von der Leyen komisijom: ažurirani vremenski okvir socijalne Evrope

Januar 2020.	Početak konsultacija velikih razmjera o akcionom planu za implementaciju EPSR-a
1. decembra 2019.	Početak rada Komisije von der Leyen
16. oktobar 2019.	Održavanje inauguralnog sastanka ELA-e u Bratislavi, koje će biti u potpunosti operativno od 2024. godine
23. i 26. maja 2019. godine	Izbori za Evropski parlament
9. maja 2019.	Neformalni sastanak šefova država ili vlada u Sibiuu, posljednji prije novih izbora

2018.	Objavljen je paket socijalne pravednosti Socijalni stub je uključen u Evropski semestar Početak skupa indikatora socijalnog stuba
17. novembra 2017.	Svečana deklaracija Evropskog stuba socijalnih prava na socijalnom samitu u Geteborgu, prvom nakon 20 godina nakon samita o zaposlenju 20. i 21. novembra 1997. u Luksemburgu
Stanje Unije 2017.	Zeleno svjetlo za osnivanje ELA-e (Evropske agencije za rad)
26. aprila 2017.	Preporuka Evropske komisije o Evropskom stubu socijalnih prava + socijalni paket (prateće zakonodavne i nezakonodavne inicijative), dokument za razmatranje razvoja socijalne dimenzije Evrope
1. marta 2017.	Objava bijele knjige o budućnosti Evrope
2016.	Pokretanje konsultacija o evropskom stubu socijalnih prava unutar eurozone i opcionalno za druge države članice
1. decembra 2014	Početak rada Junckerove Komsije

Izvor Vlastita razrada

3.1 Dan poslije: od novembra 2017. do sastanka u Sibiu u maju 2019. i evropskih izbora u maju 2019.

Dana 13. marta 2018. objavljen je Paket socijalne pravednosti. Sadržavao je Priopćenje o praćenju implementacije stuba (uglavnom kroz Evropski semestar i fondove EU), prijedlog Preporuke Vijeća o proširenju pristupa socijalnoj zaštiti svim radnicima, te Uredbu o osnivanju Evropskog tijela za rad. Prijedlog o uvođenju evropskog broja socijalnog osiguranja nije realizovan.

U govoru o stanju Unije predsjednika Junckera od 12. septembra 2018. fokus je bio na međunarodnoj ulozi Evrope. Moguće inicijative za realizaciju samita u Sibiu (Rumunija) na temu „Budućnost naše Unije od 27“ (9. maja 2019.) bile su Sporazum o ekonomskom partnerstvu između EU i Japana; višegodišnji finansijski okvir; Ekonomska i monetarna unija i međunarodna uloga eura te jača vanjska politika.

Riječ ‚socijalno‘ spomenuta je u stanju Unije 2018. samo tri puta:

„A tu je i Grčka: nakon nekoliko godina koje se mogu opisati samo kao vrlo bolne, a koju su bile obilježene neviđenim društvenim poteškoćama – ali i neviđenom solidarnosti – Grčka je uspješno izašla iz programa i sada je ponovo na nogama. Čestitam grčkom narodu na njegovim herkulskim naporima. Naporima koje drugi Evropljani i dalje podcjenjuju.“

„I mi – ili barem većina nas – složili smo se da se evropska socijalna dimenzija više ne smije tretirati kao Pepeljuga, već da je treba usmjeriti prema budućnosti.“

„Volio bih da Evropska unija bolje vodi računa o svojoj socijalnoj dimenziji. Oni koji ignorišu legitimne brige radnika i malih preduzeća potkopavaju ev-

ropsko jedinstvo. Vrijeme je da dobre namjere koje smo proglasili na socijalnom samitu u Geteborgu pretvorimo u zakon.'

9. maja 2019. Neformalno Evropsko vijeće u Sibiu u Rumuniji bio je prvi sastanak lidera EU nakon povlačenja Ujedinjenog Kraljevstva i posljednji sastanak prije izbora za Evropski parlament.¹¹

Junckerova Komisija sačinila je spisak **20 najvažnijih dostignuća EU 2014. – 2019.** Na socio-ekonomskim poljima treba spomenuti činjenicu da je pakt stabilnosti i rasta postao fleksibilniji, spašavanje članstva Grčke u eurozoni, reforma direktive o upućivanju radnika i osnivanje Evropske agencije za rad. Također je ukidanje naplate rominga navedeno kao važno dostignuće EU, dok svečano proglašenje socijalnog stuba nije spomenuto. Tako brzo zaboravljen? Naravno, pošto spisak dostignuća treba da obuhvati sve vrste dostignuća, to je razumljivo.

Komisija je također napravila spisak **top 10 nezavršenih poslova EU 2014.-2019** koja uključuje i potrebu za modernim poreznim propisima i neuspjelu reformu koordinacije socijalne sigurnosti.

Spisak neuspjeha nije napravljen. No, možda treba spomenuti jednu važnu katastrofu koja je pogodila Evropu, a to je izlazak Velike Britanije - Brexit.

Primjer za ogromnu ambiciju s obzirom na socijalni stub bilo je osnivanje Evropske agencije za rad - ELA koje je najavljeno u govoru predsjednika Junckera o stanju Unije za 2017. Najavljeno je u Programu rada Evropske komisije za 2018. godinu, potom je provedena javna konsultacija (27. novembar 2017. – 7. januar 2018.), zakonski prijedlog je dostavljen u proljeće 2018. i prihvaćen početkom 2019. godine. Inauguracioni sastanak Evropske agencije za rad održan je 16.10.2019. **Ponekad ideje dođu na vrijeme.**

11 <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2019/05/09/the-sibiu-declaration/>

Zanimljivo je da je i ukidanje naknada za roming uvršteno na spisak važnih dostignuća, jer to za evropske građane zaista predstavlja opipljiv primjer evropske integracije, bez granica i za telekomunikacije. Predsjednik Juncker je u svom programu rada za 2018. također predložio evropski broj socijalnog osiguranja (ESSN)¹², koji je mogao imati ne samo važno praktično značenje, već i važnu simboličku funkciju, sličnu zajedničkoj valuti eura ili evropskoj karti zdravstvenog osiguranja EHIC koja osigurava pristup javnom zdravstvenom osiguranju i naknadu troškova zdravstvene zaštite kada iz raznih razloga putujete po Evropi. Bila bi lijepo da je došlo do realizacije neposredno prije novih evropskih izbora. **No, ponekad su neke ideje prerane.**

Prioritet je prebačen na međunarodnu ulogu EU-a. Na samitu u Sibiu su date sljedeće preporuke, zasnovane na razmišljanjima o budućnosti Evrope:

- zaštitna Evropa, s obzirom na sigurnost i odbranu;
- konkurentna Evropa koja obuhvaća čak i evropsku stabilizacijsku funkciju i budžetski instrument za konvergenciju;
- pravedna Evropa, čak i sa zajedničkim reosiguranjem za slučaj nezaposlenosti;
- održiva Evropa s obzirom na klimu, energiju, kružnu ekonomiju;
- uticajna Evropa, uključujući veću ulogu eura, ili podršku transformaciji Zapadnog Balkana.

Možda je ovo prebacivanje prioriteta na međunarodnu ulogu već prekasno. Ali upućivanje na evropsku stabilizacijsku funkciju i budžetski instrument za konvergenciju i evropsko reosiguranje za slučaj nezaposlenosti su uvod u veću socijalnu ulogu Evrope.

12 cwp_2018_en.pdf (europa.eu)

3.2 Komisija von der Leyen (2019.-2024.)

Za Juncherovu Komisiju, pažnja za socijalnu dimenziju Evrope značila je raskid s prošlošću. Socijalni stub je proglašen 2017. godine na prvom socijalnom samitu Evrope koji je održan nakon prethodnog u Luksemburgu 1997. Postoji izuzetan kontinuitet između sadašnje Komisije von der Leyen i bivše Komisije Junckera, koji se odražava ne samo u ogromnoj ambiciji koju ulaže u oblast socijalne zaštite, već i u brzini kojom želi da donosi te odluke. To je izvanredno jer je za donošenje odluka na evropskom nivou obično potrebno duži vremenski period, jer je potrebno uvjeriti više zainteresovanih strana. Ali kada se sporazum postigne, on ima uticaj na svih 447 miliona stanovnika (2019.).

Prioriteti Komisije von der Leyen za period 2019.-2024. su Green Deal, Evropa koja je spremna za digitalno doba, ekonomija koja radi za ljude te garantira dalji rast i stvaranje kvalitetnih radnih mjesta, uloga Evrope u svijetu i konačno promoviranje naših evropskih vrijednosti, promoviranje našeg evropskog načina života i jačanje naše evropske demokracije.

U "Političkim smjernicama za sljedeću Komisiju – Unija koja teži višem: Moja agenda za Evropu", nova komisija izgleda ponovo želi da reagira na velika očekivanja. Riječi su važne: 'Unija koja teži višem'. 'Toujours davantage'¹³? Ali na početku nije postojao eksplicitni komesar za socijalna pitanja, što je ubrzo ispravljeno. Važne stvari se ponekad zanemaruju. Komesar za 'Zapošljavanje' postao je komesar za 'Zapošljavanje i socijalna prava'. Postojao je i komesar za 'Ekonomiju koja radi za ljude' i komesar za 'Demokraciju i demografiju', pri čemu potonji nije bio odgovoran samo za konferenciju o budućnosti Evrope, već i za uticaj starenja na dalju socijalnu zaštitu. Socijalna zaštita je stavljena u središte Evropskog semestra, a polazna točka ostaje model „socijalne tržišne ekonomije“. Štoviše, dojm-

13 Uvijek težiti višem, kao što je bila maksima Vincenta de Paula o dobročinstvu.

ljivo je da je to tako eksplicitno spomenuto. Nove spomenute relevantne inicijative su stvaranje budžetskog instrumenta za konvergenciju i konkurentnost za eurozonu BICC, stvaranje evropskog reosiguranja za naknadu za nezaposlene, uvođenje pravedne minimalne plaće, najava pravednog oporezivanja i borba protiv prevare, utaje poreza i izbjegavanje poreza, pokretanje nove debate o budućnosti Evrope i ...pokretanje akcionog plana za realizaciju socijalnog stuba.

Novi prioriteti su već bili uočljivi na kraju mandata Junckerove Komisije. U 'Stanju Unije' iz 2018. gotovo da nije bilo eksplicitnih pozivanja na socijalnu dimenziju. Taj proces je pokrenut. Morao je pronaći svoj put, koji je trebao biti značajniji nego što su to neki očekivali. Ne samo da je obećan 'akcioni plan', već je EPSR postao referentna točka za mnoge nove inicijative. Također je postao referentna točka za socijalne partnere i civilno društvo za traženje novih inicijativa. To je nešto čemu se možemo nadati kada se nova prava ugrađuju u nove ugovore ili u ustav. Ali EPSR je trebao da se realizira bez promjene ugovora.

U januaru 2020. godine pokrenute su opsežne konsultacije kako bi se principi EPSR-a sproveli u praksu.

3.3 Participacija, konsultacije i transparentnost: stvaranje velikih očekivanja

U našem izvještaju EZA-e o socijalnom stubu – Quo Vadis uočili smo kako su opsežni i intenzivni bili pripremni radovi, koji su mobilizirali mnoge i stvarali velika očekivanja. Neki su kritizirali da se ta očekivanja neće moći ispuniti. Imali smo pozitivan stav o tome, ali smo zaključili i da se ta očekivanja moraju ispuniti na nacionalnom nivou, jer je to nivo na kojem su socijalne i fiskalne nadležnosti. Predsjednik Juncker je najavio da želi proizvoditi manje inicijativa, ali da one zato idu više u dubinu. To svakako nije potvrđeno daljim spiskom poduzetih inicijativa.

Na kraju svog mandata, komesarka Marianne Thyssen je ponosno predstavila svoju bilancu po pitanju konsultacija i učešća. EU je od 2015. do 30. aprila 2019. organizirala oko **1 572 dijaloga i konsultacija građana** sa 194 000 učesnika. Oko 1,5 miliona gledalaca je učestvovalo putem web streaminga. Evropa usmjerava i jača svoju komunikacijsku strategiju o onome što je ostvareno – usput rečeno, između ostaloga, i inspirirana iz izvještajem Luca Van den Brandea, predsjednika EZA-e (2017.)¹⁴.

Priprema akcionog plana socijalnog stuba također je podrazumijevala pokretanje široke rasprave u januaru 2020.

Završna primjedba odnosi se na činjenicu da se od samog početka pazilo na to da se pružaju dobri statistički dokazi o tome kako se ti društveni principi ostvaruju. EPSR je od početka uveo semafor indikatora. Putem Eurostata, u statistikama socijalnog stuba¹⁵, pruža se savršen pregled za ovaj društveni semafor, sa glavnim i sekundarnim indikatorima za svako od tri poglavlja socijalnog stuba, za svaku zemlju, koji predstavljaju najnovije stanje i razvoj. Zanimljiva upotreba socijalnog semafora bio je Zajednički izvještaj o zapošljavanju 2018. i 2019. i prilozi: semafor ima važnu ulogu u tim izvještajima¹⁶. Ovi pokazatelji također igraju važnu ulogu u Evropskom semestru koji prati javne finansije i politike država članica.

14 https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/reaching-out-to-citizens-report_en.pdf

15 <https://ec.europa.eu/eurostat/web/european-pillar-of-social-rights/indicators/social-scoreboard-indicators>

16 https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/file_import/2019-european-semester-social-scoreboard-infographic.pdf

4 FISKALNA ODRŽIVOST : VREMENA SE MIJENJAJU

Evropski stub socijalnih prava je ogromna promjena ambicije da se podstiču društvene inicijative na evropskom i nacionalnom nivou. U ovom odjeljku ilustriramo da se to dogodilo paralelno sa značajnom promjenom režima makroekonomskog upravljanja na evropskom nivou, kao i promjenom makroekonomskog konsenzusa koji je konačno prepoznao dobrobiti države blagostanja i potrebu za promjenama u fiskalnoj politici. Ali i da se suprotstavi rastućem populizmu koji je iskoristio rastuće nepovjerenje stanovništva.

4.1 Promjenjeno ekonomsko upravljanje ekonomskom integracijom (EMU)

Do promjene političkog režima ponekad dolazi tek nakon krize. Finansijska kriza 2008. godine bila je rezultat deregulacije bankarskog sektora. Da bi se izbjegao potpuni raspad finansijskog sistema i izbjegle ekonomske posljedice, ponovo je otkrivena uloga države. Kasnije je čak dokazano da se trošak ove intervencije može ograničiti (Laeven L., Valencia F., 14. septembra 2018.).

Nekoliko godina kasnije, tokom dužničke krize 2011. – 2012., Evropa i neke nacionalne države nisu došle do zaključka da ne samo da moraju podržati finansijski sektor, već da moraju podržati i one ekonomije koje su se našle u nevolji, možda na evropskom nivou, ali i omogućavanjem veće fiskalne fleksibilnosti na nacionalnom nivou. To je rezultiralo cikličnim mjerama štednje u pojedinim zemljama umjesto makroekonomskom stabilizacijom. Od tada je i ta lekcija naučena.

Junckerova komisija smatrala je jednim od svojih dostignuća to što je pakt o stabilnosti i rastu postao fleksibilniji. Potreba za tim bila je teška lekcija finansijske krize 2008.-2009. i dužničke krize 2011.-2012. Važni ciljevi za javne finansije poput klauzule deficita od 3% BDP-a i klauzule duga od 60% postali su manje ograničavajući.

Nova Komisija von der Leyen iznenadila je mnoge najavom akcionog plana o socijalnom stubu. Najavljena je i rasprava o reformi Pakta o stabilnosti i rastu, koja bi u budućnosti omogućila vjerovatno više javnih investicija finansiranih kroz zaduženja.

O ovom makroekonomskom upravljanju se raspravlja, ili recimo da se nalazi u fazi reforme (iako je reformirano mnogo puta u posljednjih 25 godina). Sadašnji monitoring je postajao previše složen, ali istovremeno, u principu, ne želi da se miješa u nacionalne politike javnih rashoda. Zabrinutost se odnosila na javni deficit i javni dug. Velika zabrinutost tokom i nakon prethodne dvije krize, a posebno nakon dužničke krize, odnosila se na to što monitoring nije spriječio prociklične efekte, umjesto da poboljša makroekonomsku stabilizaciju. Sadašnji prijedlozi za reformu Evropskog fiskalnog odbora¹⁷ su da se cilj s obzirom na zaduženje zadrži kao važna dimenzija održivosti i da se dalje koncentriraju na rast neto rashoda (povećani rashodi minus povećani prihodi). To pravilno implicira da makroekonomsko upravljanje neće definirati iznos socijalnih rashoda, već da se oni pravilno finansiraju. Ovo makroekonomsko praćenje i upravljanje ne bi trebalo da bude u suprotnosti sa društvenim napretkom. Ako zemlje žele da poboljšaju svoj nivo socijalne zaštite ili žele da se približe višem nivou socijalne zaštite, to nije u suprotnosti sa ekonomskim upravljanjem. Nizak javni dug doprinosi čak i održivosti javnog penzionog i drugih sistema socijalne zaštite. Problem je možda više u tome što u mnogim zemljama to nismo mogli realizirati u posljednje dvije decenije, iako bismo od toga imali koristi u naredne dvije decenije.

17 https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/economic-and-fiscal-policy-coordination/european-fiscal-board-efb/european-fiscal-board-questions-and-answers_en

Ovo bi nas trebalo jasno podsjetiti da socijalna Evropa nije prije svega evropska odgovornost, već mnogo više po definiciji nacionalna odgovornost, zbog svetosti supsidijarnost. Ono što proizilazi iz poređenja između zemalja, međutim, jeste da socijalna konvergencija zaostaje čak i kod vrlo jednostavnog pokazatelja, tj. nivoa rashoda za socijalnu zaštitu. One zemlje koje troše manje na socijalnu zaštitu ne približavaju se dovoljno brzo onima koje troše više. Ponekad zemlje troše relativno više za penzije, ali na štetu izdataka za zdravstvo i dugotrajnu njegu. Ali to je po njihovom vlastitom nahođenju. Na kreatorima nacionalnih politika jest da to isprave, ako je potrebno. Ali i spremnost da se to finansira je također nacionalna odgovornost.

U našoj ranoj studiji o odnosu ekonomske integracije (EMU) i socijalne zaštite istakli smo važnost nacionalnih sistema preraspodjele i konvergencije (Pacolet, Gos, O'Shea, 1993.). Spomenuli smo to u našoj prvoj procjeni EPSR-a za EZA-u i Bijeloj knjizi o budućnosti Evrope koja je slijedila nakon toga (1. mart 2017.), u kojoj je Komisija spomenula pet alternativnih puteva za dalji postupak (vidi gore). Gore smo spomenuli šesti način da bi se napredovalo „uz puni angažman na evropskom i nacionalnom nivou“. Čini se da se upravo ovo dešava. Što se tiče javnih finansija, na kocki su posebno nacionalni rashodi za socijalnu zaštitu i spremnost da se ona finansira. Radi se o podjeli odgovornosti između evropskog i nacionalnog nivoa. Ova simbioza inicijativa na evropskom i nacionalnom nivou je Arijadnina nit koju provlačimo kroz strukturu ovog izvještaja.

4.2 Evropski semestar: pomirenje ekonomskog i socijalnog evropskog upravljanja

Evropski semestar ustanovljen je 2010. godine kao okvir za koordinaciju ekonomske politike širom Evropske unije te nudi zemljama članicama smjernice za cijelu EU i za pojedine zemlje o prioritetnim reformama i omogućava razmatranje njihovih ekonomskih i budžetskih planova, kao i

da prate njihov napredak u određeno vrijeme tokom godine (Evropska komisija, 2014b).

Godišnje praćenje makroekonomskih neravnoteža tiče se glavnih indikatora kao što su zaposlenost, rast, interna i eksterna ravnoteža, a posebno stanje javnih finansija i javnog duga (Evropski semestar 2019.).

Starenje stanovništva je u središtu ovih javnih finansija, ali je nejasno šta se podrazumijeva pod održivošću. Da bi se garantirale adekvatne penzije, i sa sve većim brojem starijih osoba, potrošnja za penzije treba da raste. Isto važi i za zdravstvenu zaštitu i dugotrajnu njegu. Održivost javnog finansiranja u budućnosti ne može biti zagarantovana, osim ako postoji povećana spremnost stanovništva i političara da povećaju poreze i doprinose da bi zadovoljili te potrebe. I ovdje je TINA (op. prev.: there is no alternative) relevantna, nema alternative, osim ako dodatno ne povećamo zakonsku starosnu granicu za penziju.

Jedan primjer za Belgiju. Ova zemlja je godinama dobivala specifičnu preporuku da nastavi s reformom penzije na način da u budućnosti zakonsku starosnu granicu za odlazak u penziju poveže sa očekivanim životnim vijekom. Za dugotrajnu njegu preporuka je bila da su rashodi relativno visoki i da su izgledi za dalje povećanje problematični. No, šta se može očekivati? Veliki dio ovih rashoda su troškovi za njegu zavisnih starijih osoba, od kojih je sve veći broj stariji od 80 godina. Ova starosna kohorta će se udvostručiti u decenijama koje dolaze. Čak i ako želimo da pružimo isti nivo zaštite, rashodi će se povećati. Ako želimo da poboljšamo nivo zaštite (npr. više usluga, više osoblja), rashodi će se morati još više povećati. A ako želimo da poboljšamo javno finansiranje ove usluge, da bismo osigurali stvarnu socijalnu zaštitu, na način da smanjimo participaciju iz vlastitog džepa, rashodi će se morati čak još više povećati. Za region kao što je Flandrija, gdje je nivo rashoda za dugotrajnu njegu već iznad belgijskog prosjeka, uprava za brigu o hendikepiranim osobama (VAPH) i profesionalna organizacija za pružaoce usluga njege starijih osoba, najavili su pred izbore u maju 2019. da se ti rashodi... gotovo preko noći moraju

udvostručiti, i to svakako u okviru predstojećeg legislativnog perioda do 2024. Šta onda znači ,održivosti'? Ne postoji alternativa nego da se povećaju porezi i doprinosi za finansiranje tih velikih očekivanja.

4.3 Promjena konsenzusa o socijalnoj državi i poreskoj politici

Čitajući najnovija mišljenja trustova mozgova, sve je više prihvaćeno mišljenje da trebamo reformirati oporezivanje u pravcu pravednijeg i iscrpnijeg oporezivanja svih prihoda po relativno fer tarifama, tj. progresivnim tarifama, u svim zemljama za sve izvore prihoda, te da trebamo ojačati borbu protiv utaje poreza, prijevara i izbjegavanja plaćanja poreza.

Evropa je uspostavila nezavisno tijelo za procjenu uticaja svojih fiskalnih smjernica. Formiran je ,Evropski fiskalni odbor'. Ovaj novoformirani nezavisni savjetodavni odbor za javne finansije pokazuje kako je budžetska politika nakon krize 2011.-2012., koju su karakterizirale štednja i fiskalna konsolidacija, rezultirala procikličnom budžetskom politikom. Tek nakon 2015.-2017., to se promijenilo u ekspanzivnu politiku koja je nastavljena i u periodu nakon toga (2018.-2020.). Period u kojem je Junckerova komisija veću fleksibilnost Pakta o stabilnosti i rastu navela kao jedan od svojih značajnijih rezultata.

Ali i trustovi mozgova kao što su Bruegel i Pariški institut Jacques Delors doprinose promjeni konsenzusa i doktrine.

Nestranački trust mozgova Bruegel pruža dokaze da se država blagostanja ne može održati ako se ne preuzme fiskalna odgovornost. ,Hrabrije, zelenije i pravednije' naslov je seta memoranduma za novo rukovodstvo EU koje je predočio trust mozgova Bruegel.

U memorandumu ‚Komesaru odgovornom za poreze i carinsku uniju‘, A. Bénassy-Quéré (2019., str. 4) pokazuje kako najviše zakonske poreske stope u EU15 opadaju u periodu 1995.-2019. Također, najviša zakonska stopa poreza na dobit je pala, dok je PDV (porez na dodanu vrijednost) nešto porastao. To bi moglo značiti blagi pomak u miksiju javnog finansiranja, ali u sebi posebno krije opasnost od smanjenja ukupnih prihoda što otežava dalji društveni napredak, ili opasnost da finansiranje završi u dugu. Pakt o stabilnosti i rastu međutim naglašava budžetsku ravnotežu, izbjegavanje finansiranja dugom, što potrošačku stranu stavlja pod pritisak. Studija, međutim, otkriva i velike razlike između zemalja kod poreskih stopa. Ako na primjer najviše stope poreza na dohodak u 2019. godini iznose od skoro 60% u Švedskoj i Danskoj, preko 50% u zemljama poput Belgije i Holandije, ali i mediteranskim zemljama kao što su Grčka i Portugal, onda ne možete očekivati isti nivo socijalne zaštite u zemljama kao što su Bugarska i Rumunija u kojima je najveća stopa poreza na dohodak iznosi samo 10% (A. Bénassy-Quéré, 2019., str. 7).

Komesaru nadležnom za ekonomska pitanja sugerirano je da ‚ekonomska divergencija može dovesti do nezadovoljstva, što bi opet moglo generirati glasove za političke stranke koje ne pripadaju glavnoj struji, a koje ponekad u pitanje dovode ključne principe EU-a‘. (Darvas, Z., T. Wieser i S. Zenios, 2019.). U najmanje dva memoranduma iskazuje se strah da sve veći nedostatak konvergencije rezultira povećanjem političke nestabilnosti i glasanjem za populističke stranke, koje osporavaju ključne principe EU-a. Da bi se to izbjeglo, pledira se za efikasniji, ali i pravedniji poreski sistem koji bi trebao prekinuti spiralu izbjegavanja i utaje poreza, te opasnosti od skoro potpunog neoporezivanja rastućeg bogatstva. Evropski građani su se već izjasnili za pravedno oporezivanje, kao što pokazuje Eurobarometar iz 2016. I to je i dalje slučaj. Prva mjera koja je podržana u Eurobarometru 2019. da bi se osigurala ‚ekonomska sigurnost‘ je borba protiv poreskih prijevара. Pravedni porezi iziskuju veću evropsku saradnju, ali i više nacionalne odgovornosti. Primjer je ogromna razlika između najviših poreskih stopa poreza na dohodak koje su u nekim zemljama iznad 50%,

dok u drugima iznose samo 10%. Teško je objasniti zahtjev za solidarnosti širom EU-a, kada se bogati ne oporezuju u svojoj zemlji.

Bruegelovi memorandi novoj Komisiji razočaravaju nas jer nema posebnog poglavlja za komesara za socijalna pitanja, ali se u opštem uvodu dopisa za predsjednike Evropske komisije, Savjeta i Parlamenta sugerira: *„Uputite kreatore evropske politike o primjeni proaktivne fiskalne politike, reformirati upravljanja eurozonom i poduzeti mjere protiv poreskih prijevара i utaje poreza.*’ (Demertzis, M., Sapir, A. i Wolff, G., 3. septembar 2019., str. 10). I dalje: *„Trebali biste posvetiti značajan politički kapital borbi protiv utaje poreza i poreskih prijevара te podržati pravedniju raspodjelu poreznog opterećenja. Socijalna i poreska politika su nacionalne politike, ali jedinstveno tržište olakšava velikim kompanijama i bogatim pojedincima da smanje efektivno oporezivanje. Sve veće poresko opterećenje radničke srednje klase nespojivo je sa obećanjima socijalne tržišne ekonomije u Evropi. Strategija rasta EU-a također bi se trebala graditi na korisnim instrumentima EU-a kao što su Evropski socijalni fond i Evropski stub socijalnih prava.*’ (Demertzis, M., Sapir, A. i Wolff, G., 3. septembar 2019., str. 22)

I pariški Institut Jacques Delors doprinosi ovoj promjeni konsenzusa. *„Noblesse oblige*’. Fernandes S. (2019) ističe velike razlike između nezaposlenosti mladih u zemljama članicama EU-a i blagog povećanja nejednakosti (mjereno koeficijentom GINI) u nekoliko država članica. Institut upozorava da bi to moglo dovesti do *„porasta populizma i socijalnog protesta*” (str. 9), što zahtijeva da Komisija Von der Leyen Evropski stub socijalnih prava treba prevesti u pravi društveni akcioni plan, uključujući i činjenicu da ovo možda nije izbor svih država članica, tako da bi *„diferencirana društvena integracija*’ mogla biti prihvatljiva. Predloženo je pet glavnih principa za takav zajednički akcioni plan, i) ponovno pokretanje evropske *„mašine za konvergenciju*’; ii) ulaganje u ljudski kapital i borba protiv nejednakosti; iii) osiguravanje pravedne tranzicije na digitalnu i niskougljičnu ekonomiju; iv) težnja ka većoj socijalnoj jednakosti i poreskoj pravdi i v) osiguravanje pravične mobilnosti radnika.

Neki od ovih predloženih prioriteta već su dobro pokriveni socijalnim stubom i srodnim inicijativama. Drugi, kao što je prelazak na niskouglijičnu ekonomiju, predstavljaju ,nove' dodatne izazove. Nekima je potrebna daljnja provedba, posebno strategiji konvergencije. Postoji mnogo sličnosti između inicijativa koje spominju trustovi mozgova Jacques Delors i Bruegel, kao što su, na primjer, borba protiv utaje poreza i poreskih prijevара, konvergencija korporativne poreske politike, učinkovitije korištenje europskih sredstava, stvaranje evropskog sistema (re)osiguranja za nezaposlenost za zemlje eurozone, zajednički standard za minimalne plate (Fernandes, 2019.).

4.4 Država blagostanja kao održivi redistributivni sistem... potreban za društvenu koheziju

U nedavnom izvještaju Evropske komisije zaključeno je da je značaj ove društvene dimenzije, koja je u velikoj mjeri redistributivna, suočen sa rastućim nejednakostima. Studija zaključuje da su privrede kako postaju bogatije suočene i sa rastućom nejednakošću u primarnom dohotku, ali i da povećavaju nivo socijalnih rashoda kako bi kompenzirale tu rastuću nejednakost. I u tome su uspješne. Nejednakost u tržišnim prihodima se povećavala, ali je nakon socijalnih davanja ostala stabilna u EU-u (Larch & Mohl, 2019.).

„Pokazujemo kako je, od kraja 1990-ih, preraspodjela u velikoj mjeri ublažila učinak tržišnih ishoda nejednakost kojih postaje sve veća: ... disperzija raspoloživog dohotka je uglavnom stabilizirana zahvaljujući rastućim poreskim i transfernim programima države. Proširenje preraspodjele je podržano značajnim napretkom u životnom standardu. Postoji jasan trend da ljudi glasaju za rastuće socijalne programe kako se dohodak po glavi stanovnika povećava.“

Ali autori su također zaključili: *„Osim kriznih epizoda, naša analiza pokazuje da veća preraspodjela ima tendenciju da je prate niži suficite ili veći deficite*

državnog budžeta. Iako uzročnost na kojoj se to temelji nije sasvim jasna, ovaj nalaz možda neće slutiti na dobro za budućnost. Ako bi se nejednakost tržišnog dohotka dodatno povećala ili bi ostala na sadašnjem visokom nivou, ublažavanje njenog utjecaja na raspoloživi dohodak kroz preraspodjelu moglo bi suočiti kreatore politike sa ozbiljnim ekonomskim izazovima ” (Larch & Mohl , 2019., str. 22).

To potvrđuje gore spomenuti značaj poreske politike za adekvatno finansiranje onih dijelova socijalnog stuba koji se odnose na socijalnu zaštitu, a te odgovornosti su na nacionalnom nivou.

U studiji koju je objavila sama Evropska komisija, istaknuta je redistributivna funkcija socijalne države, ali i da što su ekonomije bogatije, to će više ljudi glasati za to.

Dodajmo ovom problemu dva dodatna izazova. Potrebu za povećanjem socijalnih izdataka potaknut će i starenje stanovništva, što podrazumijeva veće budžete za penzije, zdravstvenu zaštitu i dugotrajnu njegu. I konačno, postoji stabilizirajući udio prihoda od plata u BDP-u, što otežava proširenje finansiranja zasnovanog samo na socijalnim doprinosima od rada.

5 POLITIČKO UVJERENJE: EVROPSKE VRIJEDNOSTI I GLASANJE

Postojala je sve veća zabrinutost, i to ne samo među akademikima već i u politici, zbog erozije povjerenja u evropske vrijednosti... i institucije, posebno uoči evropskih izbora 2019.

Dalji ekonomski i društveni napredak, to je želja ljudi. Brexit je bio kulminacija nepovjerenja prema evropskom projektu (Fetzer, T., 2019.). To je također bilo nepovjerenje u društvenu dimenziju Evrope. Obični ljudi su značajno manje glasali za ostanak u EU, jer su se bojali za svoju socijalnu zaštitu (Piketty, 2019.).

Nije to bio prvi, a vjerovatno ni posljednji trenutak nepovjerenja prema Evropi. Važan signal bio je 2004. godine kada je referendumom u Francuskoj i Holandiji odbijen prijedlog evropskog ustava tako da je zaustavljena ratifikacija ustava. Zamijenjen je Lisabonskim ugovorom.

T. Chopin (2019.) opisuje opasan politički razvoj nepovjerenja u tradicionalne institucije. On citira istraživanje PEW-a prema kojem nezadovoljstvo zbog funkcioniranja demokracija poraslo u mnogim zemljama i u EU-u, između ostalih u Njemačkoj, Holandiji, Švedskoj; u Grčkoj i Italiji, ali i u Poljskoj i Austriji je ostalo veliko, ali je u Francuskoj palo u godini promatranja (2018. u odnosu na 2017.). Činjenica da su 'gilets jaunes' (žuti prsluci) započeli akciju 2018. ilustrira da se situacija može brzo promijeniti, isto kao i političke većine. I ovdje se opet ukazuje na niz razvoja kod kojih se radi o pitanju nepovjerenje u tzv. 'liberalnu demokraciju'. U pozicionom dokumentu stoji da se čak 30 godina nakon pada Berlinskog zida ponovo pojavljuje podjela između Istoka i Zapada s obzirom na vrijednosti, vjerovatno zbog drugačijeg istorijskog toka nakon Drugog svjetskog rata.

Strah od rastućeg populizma prisutan je i kod renomiranih akademika kao što su Barry Eichengreen i Thomas Piketty. U nastavku ih citiramo jer ne samo da nas upozoravaju, uprkos tome što su izbori 2019. možda donijeli olakšanje, već nude i rješenja: preuzimanje odgovornosti na evropskom, ali i na nacionalnom nivou, a vjerovatno i na oba nivoa. To je naša preferirana opcija za budućnost Evrope (vidi gore) i to je način na koji je osmišljen Evropski stub socijalnih prava. Ne postoji kontradikcija između evropskih odgovornosti i nacionalne ‚decentralizacije‘. To je kvintesencija ‚supsidijarnosti‘¹⁸.

Razliku između zemalja spominje B. Eichengreen. Autor ističe potrebu da se izbjegne ova podjela i dalja erozija demokratije jačanjem obrazovne i kulturne ambicije da se ti principi usvoje, da budemo ponosni i privrženi njima, ali i da se po potrebi poduzmu pravne mjere. Za autora je važno da ovo nepovjerenje u institucije može rezultirati zanemarivanjem vladavine prava. Da bi se to izbjeglo, Evropa bi trebala iskoristiti svoju moć da utvrdi uslove za korištenje strukturnih fondova, između ostalog u pregovorima o Višegodišnjem finansijskom okviru, i da ojača borbu protiv prijevара i korupcije, između ostalog jačanjem OLAF-a ili Evropskog javnog tužilaštva (B. Eichengreen, 2018).

Barry Eichengreen dalje navodi: *‚Kada je efekt preliivanja između različitih zemalja mali, ali se nacionalne preferencije razlikuju, najbolji pristup je ostaviti donošenje odluka na nivou zemlje‘. Za fiskalnu politiku, dakle, odgovarajuća reforma je manje Evrope, a ne više. Nacionalnim parlamentima i njihovim biračima treba omogućiti da biraju fiskalnu politiku koju preferiraju. Tako populistički političari više nemaju argumente kojima stvaraju nemir ... Ali to samo znači da postoje preduslovi za repatrijaciju fiskalne politike‘* (između ostalog u segmentima politike kao što su bankarska unija, migracijska politika) (B. Eichengreen, 2018., str. 169).

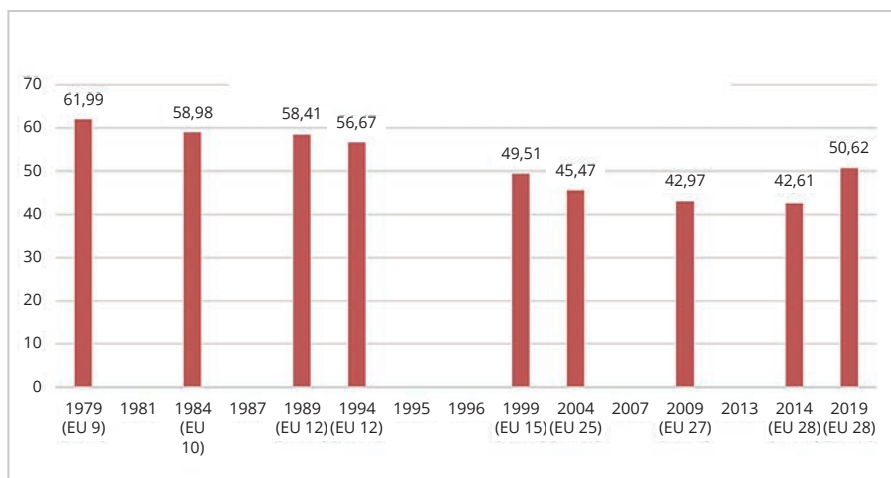
18 Za one koji se zanimaju za supsidijarnost i ulogu katoličkog socijalnog nauka, vidi poglavlje E. O'Shea (1996.) o ‚Evropskim principima supsidijarnosti i kršćanskoj socijalnoj doktrini‘ na našoj prvoj konferenciji održanoj uz podršku EZA-e o ‚Socijalnoj zaštiti i Evropskoj ekonomskoj i monetarnoj uniji.

Slična potreba za reformom fiskalne politike, borbom protiv rastuće nejednakosti između zemalja i unutar zemalja, može se pročitati kod Pikettyja (2019.): ‚Si l’on ne transforme pas profondément le système économique actuel pour le rendre moins inégalitaire, plus équitable et plus durable, aussi bien entre pays qu’à l’intérieur des pays, alors le « populisme » xénophobe et ses possibles succès électoraux à venir pourraient très vite amorcer le mouvement de destruction de la mondialisation hyper-capitaliste et digitale des années 1990-2020.’

Uoči evropskih izbora 2019. postojao je veliki strah od povećanja popularnosti populističkih stranaka, između ostalog i zbog manje izlaznosti. Strah pred evropske izbore 2019. od porasta populizma i antievropskog raspoloženja nije se ostvario. Ispalo je bolje od očekivanog. Dok je došlo do pada izlaznosti (izlaska građana na biračka mjesta) na izborima 2009. (42,97%) i 2014. (42,61%), u 2019. je nivo izlaznosti bio iznenađujuće visok (50,62%); najviši nivo od 2004. godine (45,47%)¹⁹. No, dugoročno gledano, ona je još uvijek ispod izlaznosti u mnogim starim državama članicama (vidi sliku 5.1). Postoji kontradikcija između spremnosti pridruživanja EU-u i učešća u njenom demokratskom procesu izbora za Evropski parlament.

19 <https://graphics.france24.com/results-european-elections-2019/>

Slika 5. 1 Izlaznost na izborima za Evropski parlament

Što se tiče podrške evropskom projektu, Eurobarometar otkriva sve veću podršku. Postizborno istraživanje Eurobarometar Evropskog parlamenta 2019. godine²⁰ otkrilo je da je u junu 2019. oko 68% ispitanika vjerovalo da je njihova zemlja imala koristi od članstva u EU, nakon niskih 52% iz 2011. godine i početnih 58% u 2007. Nakon izbora, u najmanje 17 zemalja više je ispitanika vjerovalo da njihova zemlja ima koristi. Najveće povjerenje u korist od EU-a bilo je u Litvaniji, Irskoj i Estoniji. Najniže je bilo u Velikoj Britaniji, Bugarskoj i konačno Italiji sa samo 42%. Reakcija Jean-Claudea Junckera u intervjuu za flamanske novine bila je: *„Nisam uspio učiniti Evropu popularnom. Uprkos činjenici da nedavni Eurobarometar govori suprotno. Ali ne vjerujem u Eurobarometar.”*²¹

Očekivanja prema ulozi Evropske unije i njenog projekta socijalne tržišne ekonomije su značajna, što se može vidjeti iz nekoliko Eurobarometara.

20 Evropski parlament, Eurobarometar, Prvi rezultati postizbornog istraživanja Evropskog parlamenta 2019.

21 Jean-Claude Juncker, De Tijd, 14. septembar 2019.

Zajednička budućnost na koju podsjećamo u našim zaključcima je zajednički put ekonomskog i društvenog napretka koje ljudi ne samo da žele, već i očekuju. Najnoviji Eurobarometar potvrđuje da se „preko osam od deset ispitanika slaže da „ekonomija slobodnog tržišta treba da ide uz visok nivo socijalne zaštite“ (85%, +2 procentna poena od 2017. godine)“. I „skoro šest od deset ispitanika vjeruje da bi „uporedivi životni standardi“ bili jedna od dvije politike koje su najkorisnije za budućnost Evrope (57%, +5 procentnih poena od 2017.)²².

Praćenje ove ekonomske konvergencije i informiranje evropskog stanovništva o tome kako Evropski stub socijalnih prava doprinosi snažnijoj društvenoj konvergenciji je put za napredovanje. Jean-Claude Juncker je u završnom intervjuu izjavio: „Problem Evrope je što ne znamo dovoljno jedni o drugima“. (Jean-Claude Juncker, intervju bivšeg predsjednika Evropske komisije u Der Spiegel International, 1.11.2019.). Bolje međusobno poznavanje može doprinijeti društvenoj koheziji. Usput rečeno, EZA doprinosi tome ‚par excellence‘ tako što organizira seminare koji okupljaju ljude iz različitih država članica.

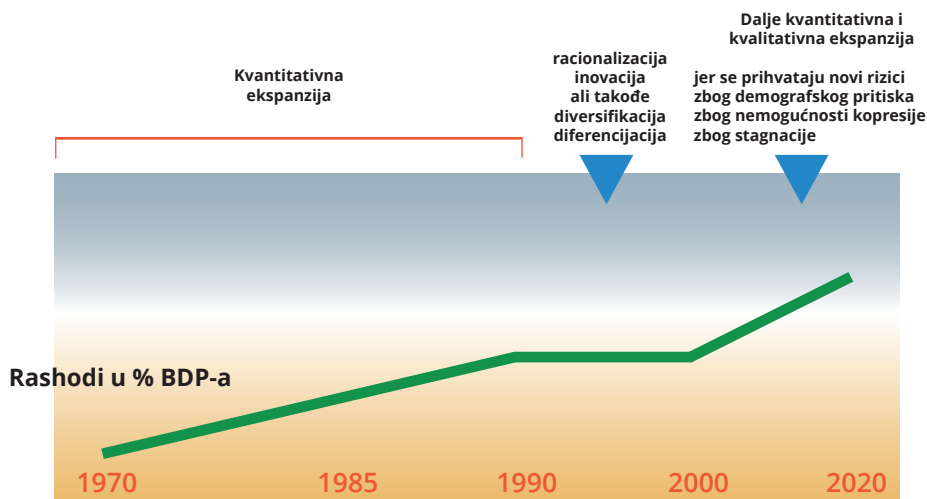
22 Specijalni Eurobarometar 479, Budućnost Evrope, 2018., str. 84, 146

6 ZAKLJUČAK: UKUPNO POZITIVAN PUT EKONOMSKOG I DRUŠTVENOG NAPRETKA NAŠA JE OGROMNA ODGOVORNOST

Ukupno pozitivan put ekonomskog i socijalnog napretka koji smo očekivali u našem prvom izvještaju o Evropskom stubu socijalnih prava – Quo Vadis?, ojačan je onim što smo mogli uočiti u ovom izvještaju. Više nego što su neki očekivali, socijalni stub će biti sproveden u praksi višeznačnim akcionim planom i postati referentna točka za mnoge inicijative. Pojam socijalne tržišne ekonomije postao je opšteprihvaćen i čuli su se brojni glasovi ili zahtjevi za pravednim porezima i borbi protiv utaje i izbjegavanja poreza.

Ovaj zajednički razvojni put je na evropskom nivou također identificiran od A. Atkinsona (2015.) i citiran u našem prvom izvještaju, sa uzastopnim prekretnicama nekoliko evropskih inicijativa, kao što je također prikazano na vremenskoj liniji u dodatku 1. Ovaj trend se nastavlja, kao što je na stilizovan način prikazano na slici 6.1, i kao što smo pokazali u četvrtstoljetnom praćenju ‚Stanja socijalne države‘ za EZA-u. Ovaj zajednički put rasta je većinu vremena vidljiv, uprkos tome što su naša evropska društva ponekad posrtala iz krize u krizu. Ili možda zato što su te krize bile i podsticaj da se Evropa ubijedi kako treba da ide naprijed. Postoji pozitivan trend, koji je možda u pojedinim momentima prekinut drugim prioritetima, što dovodi do uzlaznih i silaznih putanja, ali koji sve u svemu nastavlja svoj put.

Slika 6. 1 Zajednički evropski put ekonomskog i društvenog napretka na nacionalnom nivou

Izvor Adaptirano prema Pacoletu, Boutenu, Lanoyeu, Versiecku, 1999.

Koristimo ovaj stilizirani profil zajedničkih zapažanja o tadašnjem daljem širenju socijalne zaštite za starije (Pacolet, Bouten, Lanoye, Versieck, 1999.). Ovo se može generalizirati za ukupni razvoj 'država blagostanja'. Ekonomije EU-a doživljavaju, možda različitom brzinom, ali mnogo puta i približavajući se jedna drugoj, dalji ekonomski napredak, a to ide ruku pod ruku sa povećanjem socijalne zaštite. Ovo proizlazi i iz studija koje je objavila sama Evropska komisija: *„„Pokazujemo kako je, od kraja 1990-ih, preraspodjela u velikoj mjeri ublažila učinak tržišnih ishoda nejednakost kojih postaje sve veća: ... disperzija raspoloživog dohotka je uglavnom stabilizirana zahvaljujući rastućim poreskim i transfernim programima države. Proširenje preraspodjele je podržano značajnim napretkom u životnom standardu. Postoji jasan trend da ljudi glasaju za rastuće socijalne programe kako se dohodak po glavi stanovnika povećava.*' (Larch & Mohl, 2019., str. 22). To je ono što nazivamo 'željom ljudi za daljim društvenim napretkom'.

Naš prvi EZA izvještaj o evropskom socijalnom stubu opisao ga je kao ogromnu ambiciju kreatora evropske politike za socijalnu Evropu. To je također stvorilo velika očekivanja. Istovremeno su sve zainteresirane strane, a posebno nacionalne vlasti pozivane da preuzmu svoju odgovornost.

Spomenuli smo strah koji su neki formulirali da li će Evropa ikada biti sposobna da ispuni ta očekivanja. ‚Ispuniti‘ je riječ koju smo koristili za ovaj izvještaj.

Socijalni stub je definiran kao zajednička odgovornost evropskih institucija, kreatora nacionalnih politika, socijalnih partnera i civilnog društva. Evropska komisija smatra da je njena odgovornost da EPSR provede u praksi. Preostala odgovornost je na drugima. Ogromna kombinirana evropska i nacionalna politička odgovornost, nova nit Arijadne koja se proteže kroz ovaj izvještaj.

Uvođenje Evropskog stuba socijalnih prava bila je reafirmacija evropskog modela, istinske socijalne tržišne ekonomije. ‚Velika očekivanja‘ koja su time stvorena, i još se stvaraju, već su se ostvarila, ali postoji stalni rizik da će se i ona suočiti sa pomacima ka neopravdanim mjerama štednje, između ostalog, u penzionom sistemu. Vlastite studije Evropske komisije ilustriraju kako je rastuća država blagostanja uspješno kompenzirala rastuću potrebu za preraspodjelom, ali da krije i rizik *„da će biti popraćena manjim državnim suficitima ili većim državnim deficitima. ..., ovaj nalaz možda neće slutiti dobro za budućnost ...[i] bi mogao bi kreator politike staviti pred ozbiljne ekonomske izazove “* (Larch & Mohl, 2019.). Uloga društvenih organizacija kao EZA-e i njenih članica jeste da sačuvaju taj zamah za dalji društveni napredak garantirajući političku i društvenu spremnost da se to plati. Potrebna je njihova budnost.

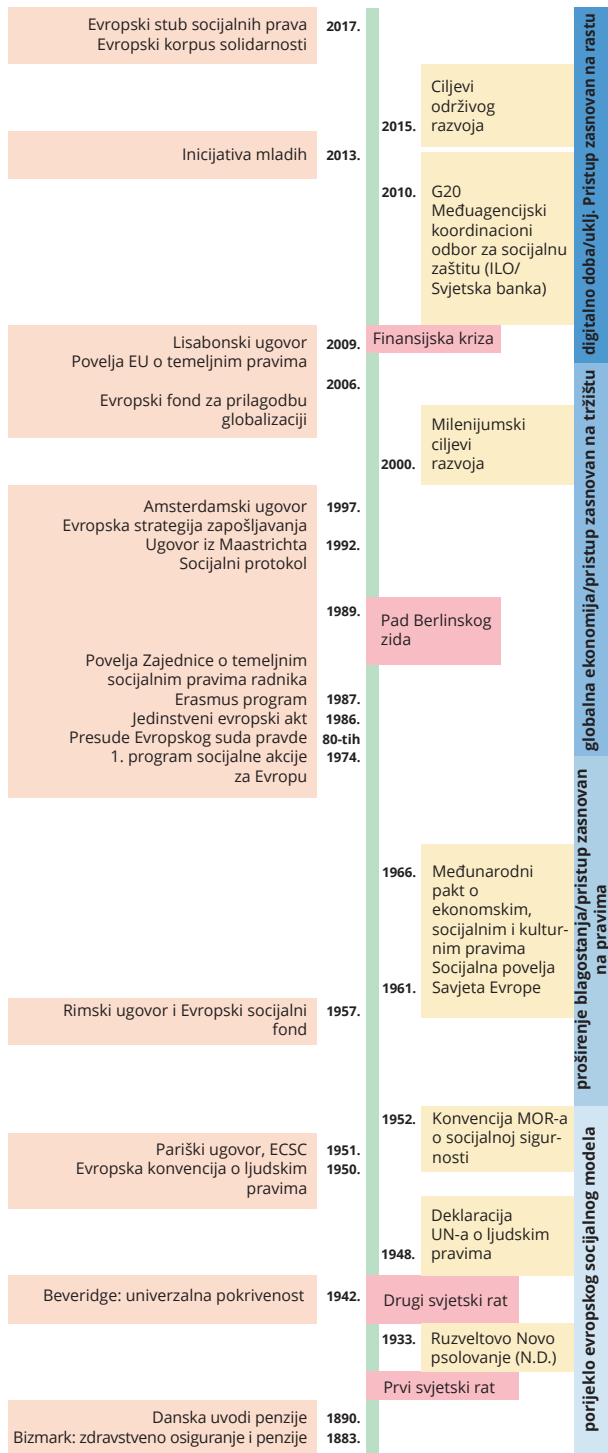
Osluškujući mišljenja i ambicije evropskog stanovništva u, između ostalog, Eurobarometru, trebali bismo shvatiti da je socijalna tržišna ekonomija „ekonomija za (obične) ljude“. Za kreator politike bi bilo bolje da nastave

služati potrebe tih običnih ljudi. To je politička odgovornost jakih društvenih pokreta i njihovih političkih stranaka, na evropskom i nacionalnom nivou.

Trebali bi se inspirirati slušanjem popularnih pjesama kao što su 'Love of the common people' (Neil Young, 1984). Jer to bi takođe trebalo da bude njihova ambicija.

DODATAK 1 SOCIJALNA EVROPA: VREMENSKI OKVIR

Slika a1 . 1 Vremenski okvir Socijalne Evrope

Izvor: Evropska komisija, 2017., vlastito uređivanje

REFERENCE

Za potpuniji spisak referenci na putu ka Evropskom stubu socijalnih prava, pogledajte naš prvi izvještaj za EZA-u: Pacolet, J., Op de Beeck, L., De Wispe-laere, F. (2018). Evropski stub socijalnih prava – Quo Vadis? Ogromna ambicija za socijalnu Evropu. Izdavač: EZA - Europäisches Zentrum für Arbeitnehmerfragen (Evropski centar za radnička pitanja), Königswinter

Direktiva o sprečavanju izbjegavanja poreza, <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/anti-tax-avoidance-package/>

Arévalo, P., Berti, K., Caretta, A., i Eckefeldt, P., (2019.), Međugeneracijska dimenzija fiskalne održivosti, dokument za raspravu o evropskoj ekonomiji

Bénassy-Quéré, A. (2019.), „Dopis komesaru odgovornom za poreze i carinsku uniju“, u M. Demertzis i GB Wolff (ur.) Hrabrije, zelenije, pravednije: memorandum rukovodstvu EU-a 2019.-2024., Bruegel, dostupno na <https://bruegel.org/2019/07/memos-2019>

Bofinger, P , (16. septembar 2019.), Mario Draghi and the Germans, u Socijalna Evropa

Chopin, T. , Evropljani se suočavaju s rizikom demokratske regresije: šta se može učiniti?, Pariški institut Jacques Delors, 6-DEMOCRACY-Chopin-4.pdf (institutdelors.eu)

Codagnone C., et. al., (februar – 2018.), Bihevioralna studija o efektima proširenja pristupa socijalnoj zaštiti za ljude u svim oblicima zaposlenja, Evropska komisija, Evropska komisija, Socijalna Evropa

Preporuka Vijeća od 8. novembra 2019. o pristupu socijalnoj zaštiti za radnike i samozaposlene, 2019/C 387/01, [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32019H1115\(01\)&from=EN](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32019H1115(01)&from=EN)

Darvas, Z., T. Wieser i S. Zenios (2019.), „Memorandum komesaru odgovornom za ekonomske poslove, u M. Demertzis i GB Wolff (ur.) Hrabrije, zelenije, pravednije: memorandum rukovodstvu EU-a 2019.-2024., Bruegel

Demertzis, M., A. Sapir i GB Wolff, (2019.), „Memorandum predsjednicima Europske komisije, Vijeća i Parlamenta“, u M. Demertzis i GB Wolff (ur.) Hrabrije, zelenije, pravednije: memorandum rukovodstvu EU-a 2019.-2024., Bruegel

De Wispelaere, F. (2019.), 60 godina koordinacije sistema socijalnog osiguranja: još ima prostora za poboljšanje. Belgisch Tijdschrift voor Sociale Zekerheid; 2019.; vol. 61; br. 1; str. 159 – 181

De Wispelaere, F., Pacolet, J., (2017.), ESPN Tematski izvještaj o pristupu socijalnoj zaštiti ljudi koji rade kao samozaposleni ili sa nestandardnim ugovorima - Belgija. Brisel: Evropska komisija

Eichengreen, B. (2018.), Populističko iskušenje

Evropska komisija (2019.), Činjenice, Evropski semestar 2018.: Objašnjenje zimskog paketa
https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/file_import/2019-european-semester-communication-country-reports_en_0.pdf

Evropska komisija (2019.), Generalni direktorat za zapošljavanje, socijalna pitanja i inkluziju, Zajednički izvještaj o zapošljavanju 2019

Evropska komisija (2018 a), Specijalni Eurobarometar 479, Budućnost Evrope

Evropska komisija (2018b), Prijedlog preporuke Vijeća o pristupu socijalnoj zaštiti radnika i samozaposlenih

Evropska komisija (2018c), Prijedlog Uredbe Evropskog parlamenta i Vijeća o osnivanju Europske agencije tijela za rad

Evropska komisija (2017a). Bijela knjiga o budućnosti Evrope. Razmišljanja i scenariji za EU27 do 2025

Evropska komisija (2017b). Prijedlog međuinstitucionalne proklamacije o Evropskom stubu socijalnih prava. Brisel, 26-04-2017

Evropska komisija (2017c). Radni dokument osoblja Komisije koji prati komunikaciju Komisije Evropskom parlamentu, Vijeću, Evropskom i socijalnom odboru i Odboru regija. Uspostavljanje evropskog stuba socijalnih prava. Brisel, 26.04.2017

Evropska komisija (2017d). Dokument za razmatranje o socijalnoj dimenziji Evrope. Brisel, 26.04.2017

Evropska komisija (2017e). Evropski stub za društvenu trojku A. Socijalna agenda, br. 48, 07/2017

Evropski fiskalni odbor (avgust 2019.), Procjena fiskalnih pravila EU-a s naglaskom na zakonodavstvo od šest i dva paketa

Evropski fiskalni odbor (25. jun 2019.), Procjena fiskalnog stava primjerenog za eurozonu 2020

Evropski parlament (2019.), Eurobarometar, Prvi rezultati postizbornog istraživanja Evropskog parlamenta 2019

Evropski parlament, Vijeće Evropske unije i Evropska komisija (2017), Evropski stub socijalnih prava

Fernandes, S., (2019.), New beginnings. Objective 2024: better living and working conditions for all Europeans, Institut Jacques Delors, Pariz,

<https://institutdelors.eu/wp-content/uploads/2019/09/Compilation-New-beginnings.pdf>

Fetzer, T. (08. april 2019.), Austerity caused Brexit, <https://voxeu.org/article/austerity-caused-brexit>

Gos E. & Pacolet J. (1996.), Regional imbalances and national or federal social protection, in Pacolet J., ed., Social protection and the European Economic and Monetary Union, Avebury, Aldershot, str. 170-190

Höpner, M., (5. novembar 2018.), Social Europe is a Myth, Socijalna Evropa

Jutte, J., (decembar 2018.), The European Semester and the European Pillar of Social Rights Christen-Democratische Reflecties - jg.6 - br. 3

Laeven L., Valencia F. (14. septembar 2018.), Systemic Banking Crises Revisited

Larch M. i Mohl, P. (2019.), Ublažavanje jaza između bogatih i siromašnih: empirijska procjena ključnih trendova i pokretača preraspodjele, dokument za raspravu o evropskoj ekonomiji 105, str. 13

O'Shea, E. (1996.), 'The European principles of subsidiarity and Christian social doctrine' in Pacolet, J. (Ed.)(1996), Social Protection and the European Economic and Monetary Union, Avebury, Aldershot

Pacolet, J. (2019.), Tematski izvještaj ESPN-a o finansiranju socijalne zaštite – Belgija, Evropska mreža socijalne politike (ESPN), Brisel: Evropska komisija

Pacolet J. (2015.), L'état de l'État-providence dans l'UE en 1992 et vingt ans plus tard : portée de la conférence, Revue Belge de la Sécurité Sociale, 2015/4

Pacolet J., Bouten R., Lanoye H. & Versieck K. (1999.), *Socijalna zaštita za zavisnost u starosti u 15 država članica EU-a i Norveškoj*. Sintetski izvještaj, Ured za službene publikacije Europskih zajednica, Luksemburg

Pacolet, J. (ur.) (1996.), *Social Protection and the European Economic and Monetary Union*, Avebury, Aldershot

Pacolet J. i De Wispelaere F. (2015.), *L'État de l'État-providence dans l'UE en 1992 et 20 ans plus tard : chiffres et tendances*, *Revue Belge de la Sécurité Sociale*, 2015/4

Pacolet J., Gos E. (1994.), *Regional imbalances and national or federal social protection*, in Georgakopoulos, T., Paraskevopoulos, C.C., Smithin, J., *Economic Integration between unequal partners*, Edward Elgar, Aldershot, str.122 - 134

Pacolet J., Gos E., O'Shea, E. (1993.), *EMU, Social Protection, Social Charter and Regional Social Cohesion*, Leuven, HIVA

Pacolet, J., Op de Beeck, L., De Wispelaere, F. (2018.), *Evropski stub socijalnih prava – Quo Vadis? Ogoromna ambicija za socijalnu Evropu*. Izdavač: EZA - Europäisches Zentrum für Arbeitnehmerfragen (Evropski centar za radnička pitanja), Königswinter

Piketty, T. (2019), *Capital et idéologie*. English version: *Capital and Ideology*, Translated by Arthur Goldhammer. The Belknap Press of Harvard University Press. Cambridge, Massachusetts, London (England), 2020

Seikel D., Truger A., (septembar 2019.), *The Blocked Completion Of The European Monetary Union. Making the case for a pragmatic use of fiscal leeway*, Report No. 52, WSI Hans Böckler Foundation

SIBIU i preporuke, https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/euco-sibiu-a_more_social_europe.pdf

Spasova, S. i Ward T. (2019.), Social protection expenditure and its financing in Europe, A study of national policies 2019, European Social Policy Network (ESPN), Brisel: Evropska komisija

Thyssen, M. (2015.). De social agenda van de nieuwe Europese Commissie. Tijdschrift voor Sociaal Recht, 2015/4

Van den Brande, L. (oktobar 2017.), Special Adviser to the President of the European Commission Jean-Claude Juncker, Reaching out to EU citizens: a new opportunity 'About us, with us, for us'

Van Rompuy H. (2015.), Ma chronique des cinq dernières années, Revue Belge de la Sécurité Sociale, 2015/4